

fra, at han pure afvises fra Adgang til Salighedens Rige. Satiren vakte stor Opsigt i Datiden og udbredtes gennem Afskrifter, før den kom til at foreligge i en hel Række Tryk (fra 1517). Erasmus har kendt den allerede i Manuskript; Luther har ejet den straks efter dens Udgivelse. Skønt Førsteudgaven bærer Overskriften: »F. A. F. Poete Regij libellus«, blev Skriftet i det almindelige Omdømme tillagt Erasmus, til Trods for dennes bestemte Protester. Denne Anskuelse kan ogsaa betragtes som den i Nutiden herskende, efter at den franske Forsker J. B. Pineau i 1924 havde underkastet Spørgsmaalet en tilsyneladende grundig Undersøgelse. Dog har modstridende Stemmer aldrig helt kunnet overdøves, saaledes Henri Hausers (i *Revue de Litt. comparée* 1927) og Paul Kalkoffs (i *Arch. f. Reformationsgesch.* 1904). Men det er Prof. Carl Stange, som har ført Beviset for, at Erasmus ikke kan være Forfatteren, og som har fundet Navnet paa den rigtige Ophavsmand: Den franske Hofpoet Faustus Andrelinus fra Forli (se Førsteudgavens ovenfor anførte Titelblad). I Virkeligheden er Satiren et Led i den franske Konge Ludvig XII.s literære Agitation for at vende den offentlige Mening i Europa i en for ham gunstig Retning, og Prof. Stange dokumenterer overbevisende, at Skriftet i sine Anskuelser aldeles ikke stemmer overens med Erasmus' Standpunkt, og at de stilistiske Overensstemmelser med den »erasmiske« Stil intet beviser, da denne Stil, selv om den var skabt af Mesteren, efterhaanden var blevet manges Ejendom. Ogsaa de forskellige Redaktioner af Skriftet er underkastede en omhyggelig Tekstkritik, og som et værdifuldt Bilag til Bogen har Forfatteren knyttet en Faksimileudgave af den oprindelige Tekst (31 Sider), som tillader enhver Læser selv at prøve de af ham vundne Resultater. Carl Stanges Bog om »Julius exclusus« giver desuden, som nævnt, meget mere, end den lover. Man føres ind i hele den politiske europæiske Situation efter Slaget ved Ravenna (1512) samt i den kirkepolitiske Stilling under og efter Pisakonciliet (1511), saaledes som de opfattedes fra fransk Synspunkt, der i det Hele viser sig overensstemmende med Virkeligheden. Det er et værdifuldt Bidrag til den almindelige Historie, som her er ydet ved Siden af det kildekritiske Problems Løsning.

Knud Fabricius.

Om Cromwell-Forskningen synes de Ord at gælde, at »den haver den Skæbne, den ikke kan dø«, men det er uden for England dog navnlig i Tyskland, den har haft sin Plads. Meget naturligt, da Blandingen af Profet og Kriger paa Forhaand maa

tage en Germaner særlig om Hjertet. Ganske vist skyldtes det for Hermann Oncken noget af en Tilfældighed, at han kom ind paa Studiet af den engelske Statsmand, nemlig at han i det oldenborgske Landsarkiv havde fundet en Række Akter om den fra dansk Historie saa velkendte Grev Anton Günthers Forbindelse med den cromwellske Regering. Men ud herfra voksede der i Aarenes Løb hos ham en Interesse op for Cromwell-Skikkelsen i dens fulde Omfang, der i 1935 satte sin Frugt i den smukke lille Bog *Cromwell, vier Essays über die Führung einer Nation* (Berlin). Medens den første af disse Afhandlinger, der behandler C. som Statsmand, ikke kan siges at indeholde noget væsentligt nyt for den, der er fortrolig med den Carlyle-Gardiner-Firth-Michaelske Forskning, vil man med Udbytte læse den anden Essay om »Die Auserwähltheit eines Volkes und der religiöse Berufungsglaube des Führers«. Vel er det sidste af disse Problemer i det store og hele allerede løst af Carlyle; vi kender allerede Cromwells Syn paa sig selv og ved, at han i sine egne Øjne var Guds Stridsmand paa Jorden, der til Vejledning havde at følge den hellige Skrift og Historiens Lære, saaledes som den tydeligt nok fremgik af hans Modstanderes Skæbne. Men hvorledes Cromwell saa paa det engelske Folks historiske Rolle, nemlig som Guds udvalgte Folk, og hvorledes han delte dette Syn med sin Tidsalders ledende Englændere, herfor redegør for første Gang Hermann Oncken paa en udtømmende og overbevisende Maade. Denne Tanke var ingenlunde original engelsk; i Middelalderen havde den saaledes ligget bag Tyskernes Bestræbelser for at holde det romerske Kejserdømme oppe, men fra Elisabethstiden havde Ideen været i stadig stærkere Fremvækst i England, og den endte som bekendt ingenlunde sin Tilværelse her med Cromwells Personlighed. Cromwells politiske Maal ligger derfor i to ganske forskellige Sfærer: Den ene omfatter Guds Riges Fremme, den anden Varetagelsen af Folkets jordiske Interesser. Han træder herigennem paa en naturlig Maade ind paa sin Plads i Rækken af de store engelske Udenrigspolitikere, og Oncken drøfter dette Spørgsmaal i sin tredje Essay: »Englische Seepolitik und protestantische Weltpolitik«, hvori Brydningen mellem disse to Modsætninger virkningsfuldt behandles. Navigationsakten og Krigen med Holland falder ind under det første Omraade, Valdenserbeskyttelsen og Tilnærmelsen til Sverige under det andet, medens Krigen med Spanien maa siges at være i lige Grad dikteret af begge Synsmaader. Det er under denne Udenrigspolitik, Forfatteren faar Lejlighed til at inddrage Resultaterne af sine oldenborgske Studier, og han viser, hvilken Betydning Datiden

tillagde selv et saa beskedent Fyrstendømme som Grev Anton Günthers, ikke blot p. G. a. hans lille Lands Frugtbarhed, men særlig fordi dets Beliggenhed maatte give det en almen-tysk Interesse. Efter at Danmark havde lagt Haanden paa Holsten, Sverige paa Bremen — Verden og Nederlandene paa de øst-frisiske Havnebyer — var Oldenburg blevet det eneste Aandehul, Tyskland endnu havde, naar det vilde fylde sine Lunger med den friske Vind fra Verdenshavene. Cromwell, der saa paa Oldenburg som en Indgangsport for engelske Varer paa Fastlandet, forundte den lille Stat Neutralitet under den engelsk-hollandske Krig 1652—54, og dens Betydning i hans Øjne fremgaar indirekte af, at han Gang paa Gang søgte at faa Karl Gustav af Sverige til at overlade England det tilstødende Bremen-Verden, hvad der naturligvis maatte blive uden Virkning i Øjeblikket, men peger i Retning af, hvad der virkelig skete et halvhundrede Aar senere.

Det kan ikke nægtes, at Kompositionen af Onckens Cromwell-Bog er noget svag. Den oldenborgske Episode, hvis praktiske Følger var meget smaa, virker nærmest paaklistret paa den forudgaaende psykologiske Studie, der har saa megen almindelig Interesse. Forstaaeligt er det dog, at Forfatteren har ønsket at fremdrage Mindet om den eneste Lejlighed, da den store Statsmand — om end periferisk — greb ind i Tysklands Forhold. Med Glæde fastslaar man ogsaa, at Oncken har undgaaet den Fristelse, hvorfor saa mange Forskere falder, at omfortolke Fortiden efter nutidige Idealer. Ganske vist er han saa meget Tysker, at han finder en staaende Parallel til Cromwells Gudsopfattelse og Ledelse gennem religiøs Inspiration i — Bismarck, men han udtaler dog som sin Ledetraad disse Ord: »Menneskene plejer at give efter for deres Tilbøjelighed til at tyde Fortiden ud fra deres egne Oplevelser, men Historien kan, hvis den da vil vedblive at være Historie, aldrig opgive sit Krav om alene at forstaa historiske Fænomener ud fra de samtidige særlige Betingelser.«

Knud Fabricius.
